

Dag van de godsdienstleerkrachten 16 februari

Inleiding – Waarom kan kunst een bondgenoot van catechese zijn?

De kerk heeft al jaren in haar uitvaartliturgie het beroemde Dies Irae afgeschaft. Het laat-middeleeuwse lied met zijn macabere glossen over vuur, vlammen, gesidder, wraak en oordeel wordt heel terecht naar theologie niet meer passend gevonden. Ondanks dit, spreekt de prachtige muziek van het Gregoriaans, van Mozart, Verdi, Dvorak.. nog steeds de mensen ten diepste aan.

Dit onderstreept duidelijk dat kunst niet in het domein van “Noein” leeft, dit wil zeggen, van intellectueel bewustzijn, maar in het rijk van “Astheïn”, dit betekent sensitieve waarneming. Niet wat wij begrijpen, maar wat ons aangrijpt blijft in kunst bewaard.

De rationalistische manier van geloven van de negentiende en de twintigste eeuw heeft ons afgesneden van een traditie die groter is dan het verstand. De knieval voor het eenzijdig denken heeft de spirituele mens in de kou gezet. Ratio laat ons in de steek als het om de essentie van het leven gaat, om gevoelens, emoties, tederheid. Wie op zoek gaat vindt niet. Kunst overkomt de kunstenaar. Hoewel hij het in de tijd ontvangt, wordt het hem gegeven boven de tijd. Boven alle gekende beelden. Het is een zicht dat de werkelijkheid doorbreekt, openbreekt. Het is alsof heel even de worsteling met de engel niet meer hoeft. Dat wat wezenlijk is, ook zichtbaar, leesbaar, hoorbaar kan worden ervaar je in dit vers van Stefan Hertmans:

Een ander spreken, los van woorden,

Kwam toen de lippen openbreken.

Als er een natuurlijke bondgenoot is van godsdienst met haar verlangen naar mysterie, het onzegbare, het ongehoorde, dan is het de kunstenaar. Kunstenaars verbeelden sinds mensenheugnis spirituele, mystieke of godsdienstige themas's die deel uitmaken van een wereldbeeld en een bepaald geloof.

Hedendaagse kunst houdt de maatschappij een spiegel voor. Hoop en wanhoop, vreugde en pijn, harmonie en gewrongenheid worden vandaag in de kunst in bonte verscheidenheid van materie en vorm krachtig en gevat uitgedrukt. Deze ervaring moet ook in de catechese vertaald en verheven worden. De rijkdom aan symbolen in de bijbelse traditie besloten vraagt om eigentijdse verbeelding. Nieuw is dat het niet langer verloopt naar het oude model. Kunst stond in dienst van de godsdienst, kunst was illustratief catechetisch materiaal. Kunst werd gebruikt als overtuigend argument ter ondersteuning van geloofswaarheden. Doch kunst werkt anders, soeverein. Hedendaagse kunst moet een plaats hebben in de geloofsexpressie, daar symbolen en beeldende kunst een geweldige verwijzende kracht in zich dragen.

S. Ferro

Z.A. Triptiek I/II

A. Rainer

A. Grünewald I/II

I. Het verhalend beeld

E. Nolde	D.	Het leven van Christus
M. Beckmann	D.	Christus en de zondares
M. Ernst	D.	Maria tuchtigt Jezus
Corpus Christi		Fotografie Parijs 2002

II. Het contesterend-idealistisch beeld

A. Hrdlicka	A.	Kruisiging
A. Hrdlicka	A.	Emmaüs
J. Christoforou	G.	Kruisiging
M. Aubert	F.	Christus
O. Rosai	I.	Gekruisigde
Corpus Christi		Fotografie Parijs 2002

III. Het ondervragend beeld.

B. Willekens	D.	Laatste avondmaal
H. Duwe	D.	Laatste avondmaal
M. Palakarkina	F.	Laatste avondmaal.
W. Steinbrecher	D.	Laatste avondmaal
F. Franciscus	N.	Laatste avondmaal
C. Boltanski	F.	Kruisweg
K. Sieverding	Cs	Gekruisigde 2000
R. Combas	F.	Kruisiging en 59 sculpturen 2003

IV. Kunst en religie kennen mededogen en troost

Wat zoekt de kunstenaar? Schoonheid die troost biedt. Schoonheid in troost, troost in schoonheid.

*Ik wilde ik kon u iets geven
Tot troost diep in uw leven,
Maar ik heb woorden alleen,
Namen, en dingen geen.*

(Herman Gorter)

Een dichter zegt: ik heb alleen woorden. Een beeldhouwer zegt: ik heb alleen beelden. Een musicus zegt: ik heb klanken alleen. Maar die woorden, beelden, klanken zijn tot troost diep in ons leven. In de film 'Nostalgia' van Tarkovsky bidt een Italiaanse vrouw geknield. Ze draagt een mantilla op het hoofd en reciteert vlug en repetitief de litanie tot Maria. Haar gezicht baadt in een feest van licht, voor een beeld waarbij een zee van kaarsen brandt. Het Mariabeeld is geïnspireerd door de *Madonna del Parto* van Pierro della Francesca. De smekende vrouw opent de verwachtingsmantel van de maagd. Uit haar schoot vliegen fluitende vogels op, tekenen van hoop, symbolen van troost. De commentaar van de cineast luidt: "Hoe meer ellende in de wereld, hoe zinvoller het is om te bidden in presentie van de kunst. Hoe meer kwaad in de wereld, hoe belangrijker het wordt om kunst te creëren, want kunst biedt troost".

Waarom doen mensen hier moeite voor kunst, waarom gaan ze na een drukke werkdag naar een concert of een voorstelling? Naar een wereld van klanken en beelden? Omdat schoonheid troost, heelt, communiceert en inspireert, en in die zin nauw met religie verwant is.

Kunst en christendom leggen de mensen uit dat barmhartigheid zwaarder moet wegen dan rechtvaardigheid. Die dimensie van mededogen vind je ook in het christendom. Voor een christen is één symbool opgewassen tegen de waslijst van alle tragiek in de wereld: "Het Woord is vlees geworden, Het heeft onder ons gewoond". (Joh., 1,14) Jezus' menswording, van geboorte tot kruisdood en verrijzenis, is het kruispunt waar God in erbarmen de mens ontmoet. Dat is de kern van de christelijke liturgie. Daar wordt ons denken en voelen overstegen. Daar doorbreekt God de hardheid van de wereld en vervult haar met Zijn mededogen.

G. Uecker	D.	De mens gekruisigd
G. Uecker	D.	Nagelboot
N. Alquin	F.	Altaarkruis 2002
A. Kirili	F.	Hemelvaart 2002
Sarkis	T.	Venster en installatie 2002
Corpus Christi		Fotografie Parijs 2002

Slot

Kunst en religie kennen niet de oppervlakkigheid van het soort leven dat Milan Kundera mooi beschreven heeft in “De ondragelijke lichtheid van het bestaan”. Kunst kent geen populistische bedoelingen; kunst beoogt geen populariteit. Kunst is niet het alleenrecht van een ‘bovenklasse’. Toch is kunst elitair. Wie maakt deel uit van deze elite? Rijken, armen, intellectuelen en handarbeiders. Allen die nog kunnen geraakt worden in hun ziel, op die plek in hun hart waar mensen nog klein, zacht en eerlijk kunnen zijn; op die plek in hun hart waar ze nog kunnen voelen en durven weten dat mensen elkaars gelijke zijn en dat het mogelijk is elkaar te begrijpen en lief te hebben. Allen die nog geraakt worden door een symfonie van Beethoven, een doek van Goya of ... bvb. door de bergrede. Deze elite is niet aristocratisch, niet burgerlijk, niet kapitaalkrchtig, niet academisch. Deze elite is enkel kunst-elite.

MarkDelrue

